

CZU: 378.12:94(478)

POLITICA DE RECRUTARE ȘI SELECȚIE A PERSONALULUI ACADEMIC ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR DIN RSS MOLDOVENEASCĂ. 1944-1950

Liliana ROTARU

Univeristatea de Stat din Moldova

Resursa umană este capitalul strategic al oricărei instituții de învățământ superior și o politică judicioasă de personal, în general, dar mai ales de recrutare și selecție a cadrelor didactico-științifice. Ea face posibilă realizarea misiunii învățământului superior, implicit, prin cei care îl promovează. Cercetarea politicii de personal în școlile superioare din RSS Moldovenească în perioada de refacere a învățământului superior de după cel de-al Doilea Război Mondial a scos în evidență că aceasta era subordonată politicii naționale a statului sovietic, care presupunea formarea „omului nou” și integrarea acestuia în identitatea supraetnică numită „popor sovietic” – deznaționalizat, îndoctrinat cu ideologie marxist-leninistă, rusificat și rusianizat, care să aibă o patrie socialistă comună – Uniunea Sovietică și un scop comun – construirea comunismului. Toate instrumentele și metodele de recrutare și selectare a personalului academic pentru instituțiile de învățământ din RSS Moldovenească erau subordonate necesității creării unui corp didactico-științific în mare parte vorbitor și purtător de limbă și cultură rusă, puternic ideologizat și loial statului sovietic și partidului comunist, și mai apoi de o anumită competență profesională, toate acestea camuflerate sub pregnanta idee de promovare a „elementului autohton moldovenesc”.

Cuvinte-cheie: *politică de personal, recrutare și selectare de cadre didactico-științifice, personal academic, instituții de învățământ superior, RSS Moldovenească.*

THE POLICY OF RECRUITMENT AND SELECTION OF ACADEMIC STAFF IN HIGHER EDUCATION OF MSSR. 1944-1950

The human resource is the strategic capital of any higher education institutions and, in general, a judicious staff policy, but especially – a good policy of recruitment and selection of didactic and scientific staff makes possible to realize the higher education mission and, by default – the goals of those who are promoting it. The research of staff policy in high schools of MSSR during the higher education recovery after the WWII revealed that it was under the control of national policy of the soviet state. This policy aimed to create a “new man”, and to integrate him into a supra-ethnic identity, called “the soviet people” – a denationalized people, indoctrinated with the Marxist-Leninist ideology, Russified and Russianized, who had one socialist homeland – the Soviet Union and one common goal – to build the communism. All the instruments and methods of recruitment and selection of the academic staff for the educational institutions of MSSR were subordinate to the creation of a new didactic and scientific body, mostly Russian speaking and maintaining the Russian language and culture, ideologised and loyal to the soviet state and to the communist party. The professional competences were a secondary criterion of recruitment and selection, and all of this – camouflaged under the significantly idea of promoting “the Moldovan native element”.

Keywords: *staff policy, recruitment and selection of didactic and scientific staff, institutions of higher education, MSSR.*

După restabilirea regimului sovietic pe teritoriul RSS Moldovenești, autoritățile de stat și de partid sovietice au reluat procesul de „creare/recreare” într-o manieră vertiginoasă a învățământului superior „moldovenesc”. Acțiunile precipitate de edificare a școlilor superioare într-un teritoriu recent reanexat erau determinate de mai multe raționamente strategice.

În primul rând, pentru a acoperi penuria de profesioniști pentru diferite domenii și sectoare ale economiei care trebuia restabilită, sau mai bine zis creată; or, statul sovietic urmărea crearea unui alt tip de economie decât cea specifică Basarabiei interbelice – o economie etatizată.

Faptul că o parte impresionantă a hotărârilor Sovietului Comisarilor Norodnici al RSS Moldovenești (examine doar pentru perioada vară-toamnă a anului 1944) se referă la restabilirea [1, ff. 32, 222], revenirea din evacuare [1, f. 221 a.] sau crearea instituțiilor de învățământ [1, ff. 116-117] de diferite tipuri, niveluri și forme de organizare a activității de instruire și educare, la școlarizarea „tineretului rural și urban” [1, ff. 96-97] și la pregătirea în regim de urgență a cadrelor [1, ff. 260-266], în general, și a învățătorilor pentru școlile din RSS Moldovenească, în special [1, ff. 190, 36-37, 51, 74-75], demonstrează lipsa de profesioniști care, în terminologia documentelor respective, urmau „să restabilească în cele mai scurte termene economia națională a

RSS Moldovenești distrusă de cotropitorii germano-români și să asigure funcționarea normală a aparatului de stat al republicii" [1, f. 260].

Structura demografică a restabilitei RSS Moldovenești, fiind preponderent rural-agrară cu un strat foarte fin al intelectualității¹, a fost și mai mult afectată în sensul reducerii componentei demografice non-rurale și non-agricole, ca urmare a producerii evenimentelor și calamităților politico-sociale de la începutul anilor '40: o bună parte a personalului calificat din Basarabia s-a retras după ocuparea acesteia de către sovietici în vara anului 1940, altă parte s-au evacuat de frica represiviilor bolșevice după reanexarea ei în 1944, iar o parte din cei care au mai rămas fie au murit pe fronturile celui de-al Doilea Război Mondial sau în timpul foametei organizate de sovietici în 1946-1947, fie au fost deportați. Deseori, autoritățile sovietice recunoșteau direct lipsa personalului calificat necesar pentru restabilirea economiei postbelice, întotdeauna însă indicând asupra lipsei de pregătire sau a formării lor insuficiente prin învățământul românesc.

În al doilea rând, această „grabă” a autorităților sovietice de a restabili și deschide instituții de învățământ de toate nivelurile, în special a celor superioare, era determinată și de anumite considerente propagandistice și ideologice. Statul sovietic trebuia să demonstreze și să convingă populația RSS Moldovenești că „în perioada de dominație a boierilor români în Basarabia, precum și a celor trei ani (1941-1945)² de ocupare a acesteia de către cotropitorii româno-germani, cea mai mare parte a populației din Moldova a fost condamnată la ignoranță și obscuritate. Muncitorii și țăranii au fost lipsiți de posibilitatea de a obține chiar și cele mai elementare studii” [2, ff. 15-18] și că, spre deosebire de „regimul burghezo-moșieresc românesc”, sovieticii își propun să extirpe din conștiința populației „care a rămas pe teritoriile ocupate, otrava naționalismului burghez româno-moșieresc” și „să ridice nivelul politico-ideologic” [3, ff. 53-53 verso] pentru a contribui la alfabetizarea populației de aici și a crea în RSS Moldovenească o societate modernă, cultă și echitabilă.

Precipitarea acțiunilor de creare a „învățământul superior moldovenesc” imediat după reinstaurarea puterii sovietice era determinată și de raționamente strategice de perspectivă, cu acțiune pe o durată extinsă cronologic: pentru „transformarea socialistă a economiei și culturii republicii”, adică pentru crearea unei economii etatizate și instaurarea dominației partidului-stat în RSS Moldovenească, regimul sovietic avea nevoie de un suport social aici, care urma a fi creat prin „educarea” și „reeducarea” populației Basarabiei în sensul formării „omului nou” și integrării acestuia în acea identitate supraetnică pe care a numit-o „poporul sovietic” – cu „o patrie socialistă comună și o bază economică unică, o structură socială și de clasă unică, o concepție marxist-leninistă, un scop comun – construirea comunismului, aceleași trăsături spirituale și psihologice” [4, 39]. Tocmai în școala superioară puterea sovietică identificase unul dintre mecanismele de formare a acestui „om nou”. Prin „transferul bogatei experiențe de muncă a școlii sovietice” [3, ff. 53-53 verso] și prin inocularea idealurilor comuniste unei generații basarabene în creștere, aceasta din urmă trebuia să „integreze” Basarabia reanexată în statul sovietic și să servească scopurilor de metamorfozare a populației românești din acest teritoriu; or, anumite idei, sonorizate de conaționali în limba maternă, erau mai ușor sădite în mințile maselor, în special generațiilor tinere.

În prezentul studiu ne propunem să identificăm și să analizăm metodele de recrutare a personalului pentru instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească în perioada 1944-1946 de către nou-instalata putere sovietică în scopul realizării misiunii sale și să estimăm contribuția lor la realizarea politicii de personal sovietice de creare a „omului nou” – deznaționalizat, dezmoștenit de limbă și cultura națională, fără identitate națională sau/și socială, îndoctrinat cu ideologie marxist-leninistă – „*homo soveticus*”, care, conform expresiei sociologului rus Youri Levada, „[...] este, în cifre absolute, rus, sau cel puțin rusificat” [5, 6].

În mai puțin de doi ani de la adoptarea Hotărârii Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești din 24 iulie 1944 *Cu privire la restabilirea rețelei instituțiilor de învățământ superior și mediu de specialitate al sistemului Comisariatului poporului pentru problemele învățământului RSS Moldovenești (1944-1945)* [1, f. 122] în RSS Moldovenească funcționau deja trei școli superioare pedagogice: două prin restabilirea institutelor pedagogice – a celui din Chișinău, readus din evacuare din or. Buguruslan, regiunea Orenburg,

¹ Istoricul Veaceslav Stăvilă constata în studiul „Populația Basarabiei în perioada celui de-al Doilea Război Mondial” că în anul 1944 „intelectualitatea a plecat aproape în întregime. Astfel, din circa 1200 de învățători ai județului Lăpușna, la venirea sovieticilor au rămas doar 120, în județele Bălți, Soroca și Cahul din 4500 de învățători au rămas doar 260” (în: *Revista de Istorie a Moldovei*, 1993, nr3, p.11.

² În textul documentului este indicat greșit anul 1945, Basarabia fiind reocupată de sovietici în primavara – vara anului 1944.

imediat după intrarea trupelor sovietice pe teritoriul Basarabiei [1, f. 221 a.]³ și a celui din Tiraspol; al treilea institut pedagogic fiind deschis la Bălți prin hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești din 12 iunie 1945 *Cu privire la deschiderea Institutului Învățătoresc din Bălți* [3, f.73].

Pe lângă școlile superioare cu profil pedagogic care urmau să formeze cadre didactice – „producători de oameni noi” prin învățământul general, statul sovietic a redeschis Conservatorul Moldoveneșc, instituție ce și-a reluat activitatea prin Hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului și a Biroului CC al PC(b) al Moldovei din 16 decembrie 1944, și Institutul Agricol „M.V. Frunze” cu sediul la Soroca, restabilit prin Hotărârea Sovietului Comisarilor Poporului și a CC al PC(b)M din iulie 1944 [7, ff. 1-3.] și transferat la Chișinău „în legătură cu eliberarea definitivă a teritoriului RSS Moldovenești de sub ocupația româno-germană”, prin Hotărârea SCP al RSS Moldovenești din 20 septembrie 1944 [7, f. 22]. La solicitarea Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești din 2 iulie 1945 de a deschide un institut de medicină la Chișinău în „scopul pregătirii cadrelor din rândul populației autohtone, precum și în scopul consolidării organelor de ocrotire a sănătății și a îmbunătățirii deservirii populației” [8, f. 124-125], autoritățile sovietice centrale au transferat Institutul de Medicină din Kislovodsk în RSS Moldovenească, redenumit în Institutul de Medicină din Chișinău. Procesul de creare al sistemului de învățământ superior în RSS Moldovenească a culminat cu fondarea în anul 1946 a Universității de Stat din Moldova, deși inițiativa deschiderii unei universități în RSS Moldovenească a venit din partea Sovietului Comisarilor Norodnici al RSSM încă din 23 octombrie 1944 [1, ff. 116-117; 9,18].

Pregătirile pentru deschiderea instituțiilor de învățământ superior au început încă în iunie 1944, Sovietul Comisarilor Poporului al URSS, prin hotărârea nr.726 din 16 iunie 1944, obligând *Comitetul Unional pentru Școala Superioară* să delegheze în RSS Moldovenească 6 doctori în științe (2 pentru predarea bazelor marxism-leninismului, 2 – pentru predarea literaturii și câte unul – pentru predarea istoriei moderne și a istoriei URSS) pentru activitate în instituțiile de învățământ superior pedagogice de aici [10, 118-133]. De la sfârșitul verii 1944 procesul a fost intensificat, preocupările autorităților sovietice unionale și republicane concentrându-se pe identificarea celor doi actori principali ai procesului – cadrele didactice și potențialii studenți.

În condițiile în care în RSS Moldovenească nu perpetuase vreo tradiție viabilă a învățământului superior, autoritățile sovietice republicane responsabilizate de restabilirea/crearea sistemului de școli superioare, sub presiunea organelor de stat și de partid de „a definitiva cât mai urgent completarea statelor de personal ale catedrelor cu cadre didactico-științifice” [8, f. 59; 2, f. 63], au fost determinate să selecteze personalul pentru a asigura buna funcționare a învățământului superior din mai multe surse și prin diverse metode.

În primul rând, prin reevacuarea/reîntoarcerea personalului didactico-științific angajat în perioada 1940-1941 în instituții de învățământ superior din RSS Moldovenească și evacuat odată cu acestea în zone îndepărtate de linia frontului războiului sovieto-german. Astfel, prin hotărârea *Cu privire la reluarea activității Institutului Agricol din Chișinău* Sovietul Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești și Biroul Politic al PC(b) al Moldovei responsabilizau Comisariatul pentru problemele agriculturii să „readucă la locul de muncă personalul didactico-științific care a activat anterior la Institutul Agricol din Chișinău” și să „asigure până la 15 septembrie 1944 reevacuarea personalului didactico-științific al Institutului Agricol din Chișinău și a familiilor lor din or. Frunze în or. Soroca” [7, ff.1-3].

În mod similar au fost „readuse” din orașul Buguruslan, regiunea Orenburg, în RSS Moldovenească și cele 20 de cadre didactico-științifice ale Institutului Pedagogic din Chișinău [1, 221a], printre care 5 doctori în științe și 15 lectori superiori (care nu dețineau grade științifice) și niciun profesor [11,1]. La 19 august 1944, Comitetului Unional al Școlii Superioare, nemulțumit de activitatea autorităților republicane de „creare a rezervei corpului profesoral-didactic”, de selectarea și de pregătirea cadrelor științifico-didactice pentru școlile superioare din RSSM, a ordonat Comisariatului învățământului al RSS Moldovenești „să identifice și să prezinte până la 15 septembrie 1944 lista candidaților pentru suplinirea posturilor de directori ai instituțiilor de învățământ superior spre aprobarea acesteia de către Comitetul Unional al Școlii Superioare; să organizeze concursuri pentru ocuparea posturilor vacante, să elaboreze lista candidaților pentru ocuparea posturilor de șef de catedră [...] și să identifice măsurile pentru creșterea nivelului de calificare a profesorilor”. În scopul evidenței și controlului cadrelor didactice, aceeași decizie interzicea „transferarea profesorilor dintr-o instituție de învățământ superior în alta” și obliga responsabilii să încheie evidența personală a corpului profesoral-didactic al instituțiilor de învățământ superior până la 1 martie 1945 [10, 130].

³ La 10 iunie 1944 Sovietul Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești cu sediul la Soroca emite o hotărâre, prin care urgenta pregătirile pentru reevacuarea Institutului, așa încât la 15 iulie 1944 să înceapă procesul de reevacuare, iar pentru că or. Chișinău rămânea încă românească, sediul provizoriu al Institutului fusese stabilit orașul Camenca, de pe malul stâng al Nistrului.

Însă, personalul didactico-științific reevacuat nu putea acoperi necesitățile, astfel că autoritățile sovietice au dispus organelor responsabile să identifice cadre potrivite în școlile superioare, instituțiile de stat sau/și de partid din Uniunea Sovietică și să le detașeze/delegeze în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească. Prin hotărârea din 14 martie 1945 *Cu privire la măsurile de susținere a școlilor din RSS Moldovenească*, Sovietul Comisarilor Poporului al URSS îi obliga pe S.V. Kaftanov, președintele Comitetului Unional al Școlii Superioare, și pe V.P. Potemkin, Comisarul Învățământului al RSFSR, „să identifice printre cei care absolvec doctoratul în 1945 [...] și să delegheze în RSS Moldovenească, către începutul anului de învățământ 1945-1946, 10 lucrători științifici”, iar P.Gr. Tâcina, Comisarul Învățământului din RSS Ucraineană, urma să găsească și să trimită „4 lucrători științifici” din Ucraina, pentru a completa statele de funcție ale Institutului pedagogic și ale institutelor învățătorești din RSS Moldovenească” [12, ff. 16-17].

Odată cu transferarea la Chișinău a Institutului de Stat de Medicină din Kislovodsk, a fost adus *in corpore* și personalul acestei instituții, inclusiv cel didactico-științific cu 8 profesori, doctori, 35 de conferențieri, asistenți și lectori și 8 doctoranzi și ordinari (rezidenți) [13,1], care a și alcătuit partea cea mai numeroasă a corpului didactico-științific de la această instituție pentru o bună parte a postbelicului.

Dintre cele 23 de cadre didactice angajate pentru formarea învățătorilor pentru învățământul general din RSS Moldovenească la Institutului învățătorec din Bălți, 18 persoane, conform statelor de funcțiune întocmite pentru anul de învățământ 1945-1946, au ajuns sau au fost trimise la Bălți din diferite orașe și regiuni ale Uniunii Sovietice, din Caucaz, regiunile Gorki, Omsk, Reazan, Saratov, Stalingrad, în RASS Udmurtia sau în RSS Azerbaidjan, o altă parte fiind demobilizați din Armata Roșie [14, ff.53-53verso].

O situație similară era caracteristică și pentru corpul profesoral al Institutului agricol din Chișinău: instituția angajase 68 de cadre didactico-științifice în anul de învățământ 1944-1945, dintre care cca 75 la sută erau veniți sau detașați de Comitetul Unional al Școlii Superioare din instituții de învățământ de profil din diferite centre ale URSS: de la Institutul Agricol din Novosibirsk, Kirovobad, Institutul Agricol din Turkmenistan, Institutul Agricol din Kârghâzstan, Institutul Agricol din Tbilisi, Institutul Agricol din Kuibâșev, din instituții de învățământ medicale sau centre de cercetare etc. [15, ff. 34-37 verso].

Profesorul Pavlov, directorul Institutului Pedagogic din Chișinău, referindu-se la cadrele didactice ale acestei instituții, angajate pentru anul de învățământ 1944-1945, menționa: „Ne-au ajutat foarte mult în completarea corpului didactico-științific Comisariatul poporului pentru învățământ al RSS Moldovenești și Comitetul Unional al Școlii Superioare. Către începutul anului de învățământ aveam 3 profesori – șefi de catedre, 4 doctori în științe – șefi de catedre, 7 lectori superiori – șefi de catedră, 3 profesori, 5 conferențieri, 27 de lectori superiori și un asistent” [11, f. 2]. Astfel, reevacuat în RSS Moldovenească cu un efectiv de 20 de cadre didactico-științifice, Institutul Pedagogic de Stat din Chișinău a fost completat cu 21 de alte cadre delegate la muncă didactică și științifică de autoritățile de la Moscova. În condițiile în care doar șase cadre didactice, angajate în anul de învățământ 1944-1945 la Institutul Pedagogic din Chișinău, cunoșteau și puteau asigura un proces didactic în limba română, majoritatea dintre persoanele reevacuate la Chișinău erau recrutate, probabil, din instituțiile de învățământ superior, și nu doar, din diferite orașe ale Uniunii Sovietice.

Și la crearea Universității de Stat din Moldova, în 1946, Sovietului Comisarilor Poporului al RSSM și Biroul CC al PC(b) al Moldovei solicita guvernului unional să delegheze pentru completarea corpului didactico-științific al Universității 12 profesori și 9 conferențieri, doctori [16, f. 15]. În primul an de activitate a Universității de Stat din Moldova (1946-1947), dintre cele 50 de cadre didactico-științifice titulare 12 persoane fuseseră transferate direct din instituții de învățământ superior și de cercetare din Moscova, Celeabinsk, Saratov, Kislovodsk, Gorki, Harkov. Deoarece Universitatea a fost fondată mai târziu decât celelalte instituții de învățământ superior din RSS Moldovenească, alte 14 persoane au fost transferate la muncă la Universitate de la institutele pedagogice și învățătorești și din funcții de stat și de partid republicane, dar veniseră în RSS Moldovenească după 1944 și din alte orașe ale Uniunii Sovietice sau au fost demobilizate din Armata Roșie [17, ff. 69-70, 213-214].

Practică adreselor către autoritățile unionale și a „solicitațiilor” de a asigura cu resurse umane învățământul superior din RSS Moldovenească prin delegarea cadrelor formate în școli superioare și în centre de cercetare sovietice a rămas uzuală pe toată perioada de restabilire și consolidare a instituțiilor de învățământ superior moldovenești. Inițiativa unor astfel de adrese putea aparține atât instituțiilor (mai ales celor de subordonare unională), cât și autorităților republicane de stat și de partid, responsabile de învățământul superior. În modul acesta, Biroul CC al PC (b) al Moldovei, evaluând gradul de pregătire a Universității de Stat din Chișinău

pentru anul de învățământ 1946-1947 și constatând că „din cele 12 catedre deschise la Universitate doar patru posturi de șef de catedră au fost ocupate”, se adresează ministrului învățământului superior al URSS să trimită la Chișinău cinci profesori care să fie numiți în funcție de șefi la catedrele: Istoria URSS, Limba rusă, Literatura rusă, Analiză matematică și Geometrie [16, f. 78].

Determinat de imperativul statului sovietic de a crea în RSS Moldovenească o intelectualitate sovietică, vorbitoare de limbă rusă, Ministerul Învățământului Superior al URSS trimitea cu regularitate efective didactico-științifice din diferite instituții de învățământ și de cercetare, uneori reprezentanți ai organelor de stat și de partid, militari demobilizați etc., pentru a completa corpul academic al școlilor superioare din RSS Moldovenească, deși deficitul de resurse umane calificate, determinat de pierderile de război, era o caracteristică generală a perioadei postbelice în toată Uniunea Sovietică. De cele mai dese ori ministerul realiza transferuri nominale, așa cum au fost, de exemplu, transferul lectorului superior de la Catedra de Fizică a Institutului Energetic din Ivanovo P.E. Sarjevski la Universitatea de Stat din Moldova în martie 1949 (conform titlului, perioada 1944-1946) sau a profesorului, doctor în științe chimice, A.I. Șlâghin, transferat în mai 1950 de la Universitatea de Stat din Kazahstan în postul de șef al Catedrei de Chimie fizică la Universitate. Cu diferite ocazii, ministerul dispunea completarea corpului profesoral al școlilor superioare din RSS Moldovenească prin delegarea unor grupuri de persoane, precum a fost cel executat prin ordinul *Cu privire la măsurile de susținere a Universității de Stat din Chișinău cu ocazia jubileului Republicii Moldovenești* din 10 octombrie 1949, prin care ministrul învățământului S.Kaftanov dispunea să fie trimiși la Universitate pentru a se încadra în activitățile de la catedrele respective profesori și conferențieri: 2 la fizică, 2 la literatură (rusă și universală), câte unul la filosofie și limba rusă [18, ff. 67-68]. Tradiția a continuat pe tot parcursul perioadei de restabilire și consolidare a învățământului superior din RSS Moldovenească, și în anul 1950 ministerul unional al învățământului ordonă Direcției de Administrare a Universităților să delegheze în RSS Moldovenească către începutul anului de studii 1950-1951: profesori și conferențieri pentru a ocupa posturile de șefi la catedrele Bazele marxism-leninismului, Istoria URSS, Istorie universală, Limba rusă, Literatura rusă, Analiză matematică, Chimie fizică, Fiziologia animalelor, precum și câte un conferențiar pentru a asigura predarea cursurilor de filosofie, economie politică, fizică teoretică și fizică generală la Universitatea din Chișinău [18, f. 86], 6 oameni de știință pentru posturile de șef la catedrele: Botanică, Viticultură, Creșterea animalelor domestice, Cultivarea plantelor și Tehnologia metalelor și a lemnului la Institutul Agricol din Chișinău și unul la Institutul Pedagogic din Chișinău pentru postul de șef la Catedra de Limbă rusă [18, f. 100].

„Specialiștii”, delegați de autoritățile sovietice în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească pentru a completa „clasa noii intelectualități moldovenești”, aveau cele mai diferite calificări și niveluri de calificare, care însă nu întotdeauna se potriveau posturilor și funcțiilor pe care le obțineau la Chișinău sau la Bălți. Cea mai mare parte erau deținători de diplome de studii superioare sau chiar și de grade științifice și didactice, dar o bună parte a celor „trimiși” de statul sovietic în RSS Moldovenească fie nu absolvise școală superioară pentru că au întrerupt studiile fiind mobilizați, fie din alte motive induse de starea de război. Alții nici nu fusese vreodată înscriși la vreo facultate, dar pentru că au activat înainte, dar mai ales în timpul războiului sovieto-german, în posturi de stat, de partid, în Armata Roșie sau în serviciile secrete sovietice și au asigurat autoritățile de „buna lor credință” și loialitate față de puterea sovietică, au fost trimiși de Moscova în RSS Moldovenească, inclusiv pentru activități didactice și de cercetare în școlile superioare de aici.

Niciunul dintre cele 23 de cadre angajate la Institutul Învățătoresc din Bălți pentru a asigura procesul didactic în anul de studii 1945-1946 nu deținea, conform informațiilor din formularul statelor de personal didactico-științific, vreun titlu sau grad științific ori științifico-didactic. Și doar 4 din cele 18 persoane trimise la Bălți de autorități aveau studii pedagogice superioare încheiate și dețineau diplomă de studii superioare. Până și șeful catedrei de Pedagogie și Psihologie N.P. Borodavkin nu deținea diplomă de studii superioare, cu toate că documentul atestă că și-a făcut studiile la Institutul pedagogic din Odessa. Încă 3 angajați ai Institutului aveau studii în școli cu profil militar: doi fiind absolvenți ai academiilor militare, iar unul dintre ei deținea doar studii medii de specialitate. Ceilalți erau absolvenți de institute sau universități sovietice, documentul însă nu specifică și calificarea lor [14, f. 53- 53verso].

Deși Universitatea de Stat din Moldova a fost fondată mai târziu și o considerăm prin aceasta, dar și prin statutul pe care îl avea, beneficiară de condiții mai avantajoase în selectarea cadrelor didactice și științifice, personalul delegat de autoritățile unionale era de asemenea destul de eterogen după nivelul și calitatea studiilor și al formării profesionale. Astfel, din cele 12 persoane transferate din afara RSS Moldovenești la Universitate doar 4 dețineau grad științific de doctor în științe, 5 având doar studii superioare, iar 2 persoane

aveau studii superioare neîncheiate și una studii de 10 clase – ultimele trei fiind transferate la Chișinău din serviciul de cadre al Armatei Roșii [17, ff.69-70, 213-214].

Luate în ansamblu, conform *Notei informative cu privire la starea activității științifice și de cercetare în instituțiile de învățământ superior ale or. Chișinău* în anul 1947, elaborată de un funcționar al Comitetului orașenesc al PC(b)M (P.Gubscaia), „în cele patru instituții de învățământ superior din orașul Chișinău – Institutul Pedagogic, Institutul Agricol, Institutul de Medicină și Conservatorul de Stat – erau angajate 329 de cadre didactico-științifice, inclusiv: 36 de profesori, dintre care doar 30 aveau gradul de doctor habilitat și 49 de conferențieri, dintre care 40 aveau gradul științific de doctor în științe. Situația pe instituții era următoarea: [19, f. 21].

Instituția	Profesori		Conferențieri	
	În total	Inclusiv dr. hab.	În total	Inclusiv doctori în științe
Institutul Pedagogic	4	4	11	9
Institutul de Medicină	21	21	15	15
Institutul Agricol	15	8	20	16
Conservatorul de Stat	-	-	3	-

Desigur, printre cadrele delegate de Moscova erau personalități care au contribuit la formarea și consolidarea învățământului superior din RSS Moldovenească, au educat și format zeci de generații de intelectuali (cu toate carențele pe care le-a impus sistemul sovietic) și chiar au pus bazele unor școli științifice aici. Însă, o bună parte din cei trimiși să asigure un proces didactic și științific în școlile superioare în perioada 1944-1950 nu corespundeau profesional și/sau nu se potriveau funcțiilor și posturilor încredințate.

Stabilind că obiectivele învățământului superior sovietic sunt „de a forma profesioniști de înaltă calificare capabili să stăpânească în totalitate cele mai recente realizări ale științei, să utilizeze pe deplin tehnica și să combine în stil bolșevic teoria cu practica și experiența de producere cu știința și [...], de a educa politic și ideologic studenții și cadrele didactice pe baza învățăturilor lui Marx-Engels-Lenin-Stalin pentru pregătirea specialiștilor de cultură înaltă, care să dețină „toate comorile create de omenire (Lenin)”” [20], documentele care reglementau activitatea școlii superioare din RSS Moldovenească concretizau că acești „specialiști” trebuiau identificați, mai ales, din rândul populației autohtone, prin termenul „autohton” autoritățile sovietice având în vedere populația vorbitoare de limbă română; or, în textele documentelor din epocă termenii „autohton” și „moldovan” sunt utilizați ca și sinonime.

Pe de altă parte, conștientizând că atât nivelul și calitatea pregătirii profesionale, cât mai ales structurile mentale care determină dimensiunea etnică și națională a comunicării între viitorii „specialiști autohtoni” cu studii superioare – potențiali intelectuali, dar și a acestora cu celelalte structuri sociale, depinde de limba prin care sunt transmise cunoștințele, ideile și experiențele, statul sovietic, mai puțin cointerestat în nivelul și caracterul național al educației superioare al cadrelor naționale, nu s-a preocupat prea mult de selectarea persoanelor care să cunoască limba română sau de formarea lingvistică a celor trimiși în calitate de cadre didactice în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească. Situație absolut explicabilă prin primordialitatea intențiilor sovietice, transformate în politici de deznaționalizare, rusificare și sovietizare a populației din teritoriile anexate după cea de-a doua conflagrație mondială, de creare a unei intelectualități loiale și devotate noii puteri, care să contribuie la crearea „poporului sovietic”, inclusiv în RSS Moldovenească.

Exhaustivă în acest sens, dar și simptomatică pentru politica de personal a sovieticilor în învățământul superior din RSS Moldovenească, este situația creată la redeschiderea primului an de învățământ de după război la Institutul Pedagogic de Stat din Chișinău. Conducătorii Institutului erau pe deplin conștienți de faptul că instituția „[...] pregătește cadre calificate de învățători pentru școala medie moldovenească” și că „în raport cantitativ, în contingentul de elevi (studenți) trebuie să predomine reprezentanții naționalității moldovenești, sau dintre cei care cunosc limba moldovenească. Același lucru se referă și la corpul didactico-științific al Institutului” [11, ff. 2-3]. Totodată, autoritatea instituțională sublinia că cea mai mare parte a corpului didactico-științific „este alcătuită din persoane de naționalitate rusă, care nu cunosc limba moldovenească, doar 6 din ele pot asigura un proces didactic în limba moldovenească. Este foarte puțin” [11, ff. 2-3].

Deși autoritățile instituționale au încercat să-și completeze statele de personal „exclusiv din rândul persoanelor demobilizate din armata activă – foste cadre didactice ale Institutului de Stat din Tiraspol”, sperând ca acestea să cunoască limba moldovenească (română), nici în al doilea an de activitate Institutul nu a reușit să soluționeze problema cadrelor care să asigure o predare-învățare în limba autohtonilor. Și cu toate că din cele 58 de cadre didactico-științifice angajate aici 25 erau înscrise moldoveni de naționalitate, altele 30 – ruși, 21 – evrei și 3 – ucraineni, directorul Institutului se vedea obligat să recunoască în *Raportul despre activitatea Institutului Pedagogic de Stat din Chișinău pentru anul de învățământ 1945-1946* că „[...] contingentul foarte divers din punct de vedere etnic al studenților impune puțin o altă abordare în selectarea cadrelor didactico-științifice. Studenții – moldoveni după naționalitate, care cunosc slab limba rusă (iar o mare parte nu cunosc deloc limba rusă, mai ales cei din anii începători), au nevoie de cadre didactice care să poată preda în limba moldovenească. Necesitățile lor în acest sens au putut fi satisfăcute doar parțial; or, lectori, nemaivorbind despre profesori și doctori în științe, care să cunoască limba moldovenească în măsura în care să poată asigura un proces didactic în condițiile lipsei de manuale în limba moldovenească, nu avem în număr necesar” [21, ff. 1-5].

Situația respectivă s-a perpetuat mai mult timp și, cu toate că Institutului Pedagogic de Stat din Chișinău reușise să coopteze în statele de funcții cadre didactico-științifice înscrise ca moldoveni, astfel încât ponderea lor era de cca 52,5 la sută din totalul de 59 de persoane angajate în anul de învățământ 1947-1948, doar 16 dintre cei 31 de „moldoveni” erau „cunoscători de limbă moldovenească” [22, f. 8-9].

De aceeași natură era și calitatea lingvistică a personalului didactico-științific de la Institutului Agricol din Chișinău: deși în Basarabia interbelică funcționase o facultate de științe agricole cu sediul la Chișinău a Universității din Iași și printre absolvenții acesteia ar fi putut fi identificați vorbitori de limbă română pentru a asigura predarea în limba populației autohtone, dintre cele 51 de cadre didactice angajate în anul de învățământ 1944-1945 (dintre care 3 erau înscrise moldoveni, 33 ruși, 5 ucraineni, 8 evrei, una bulgar și una – bielorus) doar 11 cunoșteau limba română [15, ff. 23-23 v.].

Institutului Învățătoresc din Bălți, creat cu scopul de a pregăti învățători de istorie, de limba rusă și limba moldovenească, de științele naturii și de geografie pentru școala generală din RSS Moldovenească, reușise să angajeze pentru primul an de activitate 23 de cadre didactice (niciuna cu titlu sau grad științific), dintre care 14 au declarat că știu „limba moldovenească”, situație explicabilă prin faptul că 10 dintre acestea absolviseră instituții de învățământ românești [14, f. 53-53 v.]. Nici către anul de învățământ 1949-1950 Institutul Învățătoresc nu reușise să coopteze vreun cadru didactic cu grad sau titlu științific, dar numărul profesorilor care predau în „limba moldovenească” s-a redus la 13 – cea mai mare parte a persoanelor cu studii în universitățile din România fusese destituite, doar 3 din această categorie de angajați își păstrase locul de muncă, iar posturile didactice rămase vacante au fost acoperite cu proaspeți absolvenți ai institutelor pedagogice din Chișinău și Tiraspol [23, ff. 5-6].

Penuria de cadre didactico-științifice care ar fi putut asigura un proces educațional în limba română era simptomatică pentru toate școlile superioare deschise în RSS Moldovenească în perioada de constituire a lor (1944-1946), de vreme ce nou-creata formațiune politică era „golită” de deținători de studii superioare vorbitori de română, iar cei care au cutezat să rămână în Uniunea Sovietică erau puțini, dar și aceștia au fost pe parcurs epurați din învățământ de rând cu persoanele care „s-au aflat în timpul războiului pe teritoriile ocupate” și cele care „au studii peste hotare sau s-au aflat mulți ani peste hotare” [24, f. 34]. Iar cohorta de cadre didactico-științifice vorbitoare de limbă rusă, trimise în RSS Moldovenească să creeze învățământul superior, a constituit *calul troian* al Moscovei, care inițial și aparent aveau intenții nobile, se postau utile și pline de calități, dar au rămas astfel până s-au integrat sistemului, ca mai apoi să-și realizeze scopul în mod special proiectat în politica națională a Uniunii Sovietice.

Învățământul superior în limba rusă reprezenta o dificultate pentru tinerii autohtoni care au urmat școli românești. Și chiar dacă studiile românești au fost echivalente cu cele din școala sovietică [3, ff. 186-186 v.], acești tineri nu au învățat nici limba rusă și nici discipline specifice învățământului sovietic, iar „rețeaua de școli de șapte clase și medii, care se creează după eliberarea Moldovei, nu a fost asigurată în măsura necesară cu învățători calificați, din cauza lipsei acestora în rândul cadrelor naționale” [25, f. 49]. Astfel, autoritățile sovietice considerau neîntemeiat că „populația Moldovei este foarte rămasă în urmă sub aspectul culturii” [19, f. 14].

Uneori, nivelul de calificare, dar și calitatea cadrelor ajunse să fondeze învățământul superior în RSS Moldovenească era o chestiune contestabilă. Mai multe dintre acestea erau, de cele mai dese ori, promovate în funcții și posturi care nu corespundeau calificărilor pe care le dețineau: nici directorul și niciun șef de

catedră de la Institutul Învățătoresc din Bălți nu aveau vreun grad sau titlu științific, chiar dacă *Statutul-tip al instituției de învățământ superior* din Uniunea Sovietică stipula obligativitatea deținerii titlului de profesor pentru un candidat la postul de șef de catedră [20]. În anul de studii 1944-1945, la cele 14 catedre ale Institutului Pedagogic din Chișinău erau angajați în posturile de șef de catedră: 3 profesori, 5 conferențieri și 7 lectori superiori [11, ff. 12,15]. Dintre cele 13 posturi de șef de catedră ocupate în anul de învățământ 1946-1947 la Universitatea de Stat din Moldova, 5 șefi de catedră nu dețineau nici grad, nici titlu științific [17, ff. 69-70, 213-214]. Conform surselor de arhivă, doar la Institutul Agricol toate posturile de șef de catedră erau ocupate de persoane corespunzătoare rigorilor statutului școlii superioare [15, ff. 23-23 verso].

Imperativul asigurării procesului didactic în instituțiile de învățământ superior a determinat autoritățile școlilor să angajeze persoane care de multe ori fie nu corespundeau profesional (chiar dacă uneori dețineau grade sau/și titluri didactice și științifice). Relevante sunt în acest sens unele angajări de personal la Universitatea de Stat din Moldova, operate în primii ani după constituirea acesteia. Unul dintre cazurile simptomatice este cel al conferențiarului A.M. Djamilinski, istoric orientalist, angajat la 1 octombrie 1948 în postul de șef al Catedrei Istorie Universală, după o activitate febrilă în Armata Roșie și în organele puterii sovietice în RSS Azerbaidjan și în RSS Uzbekistan. Pe lângă faptul că nu respecta cu regularitate disciplina muncii, fiind asistat la ore de șeful de catedră conf. N.A. Mohov „în scopul verificării calității orelor de Istorie universală și istorie a țărilor Orientului”, ultimul a constatat că A.M. Djamilinski „comite greșeli de ordin metodologic și factologic”, întrebându-se dacă „a predat vreodată el (A.M. Djamilinski – *n.n.*) ore la vreo instituție de învățământ superior”. Textul lecției prezentat pentru discuție la catedră de conf. Djamilinski a fost dur criticat de colegii de catedră, care l-au acuzat de neprofesionalism, de „greșeli elementare de factologie”, de „lipsă totală a logicii în expunerea conținutului”, de „încălcarea periodizării marxist-leniniste”, de greșeli metodologice și metodice crase, dar și de „slaba cunoaștere a limbii ruse” etc. În baza concluziilor șefului de catedră, rectorul Universității a emis un ordin prin care A.M. Djamilinski este demis la nici un an de la angajare, din cauza că „a predat cursurile de care era responsabil la un nivel teoretico-ideologic foarte jos” și „nu a putut asigura predarea disciplinelor care i-au fost încredințate în corespundere cu cerințele programei” [26, ff. 44-53].

Cazul Djamilinski este unul cu totul ieșit din comun, finalizat cu demiterea persoanei necorespunzătoare postului, dar atâtea altele au rămas neîmprotocolate în documentele catedrelor și instituțiilor de învățământ, concluzie ce se impune din semnalările autorităților academice despre ignoranța profesională a unor cadre didactico-științifice. Astfel, într-un raport de activitate al Institutului Învățătoresc se menționa că unii „profesori muncesc asupra perfectării cursurilor pe care le predau”, pe când „o altă parte a cadrelor didactice și-au creat o falsă slavă și părere despre ei că ar fi „mari savanți”” [23, f. 7]. Uneori însă, diletantismul academic și didactic era determinat de criza de personal și de „lipsa profesorilor care ar fi putut asigura predarea cursurilor din planul de învățământ [...]. Unele cadre didactice sunt responsabilizate de predarea disciplinelor pe care nu le cunosc sau le cunosc insuficient și, astfel, studentul nu este pregătit conform viitoarei profesii, iar unele materii în general nu se predau” [27, ff. 13, 17-18, 32].

Calificarea profesională a corpului profesoral este determinată și de experiența de muncă relevantă, care se deduce de cele mai dese ori din vechimea în muncă în învățământ sau/și știință, competențele profesionale consolidându-se și probându-se pe parcursul exploatării lor la locul de muncă. Pe când o parte apreciabilă a cadrelor didactice încadrate în Institutul Învățătoresc din Bălți în anul de învățământ 1945-1946 „aveau o experiență de muncă de 1-3 ani în instituțiile de învățământ superior (majoritatea angajate la Institut pentru prima dată), adică peste 71,4% din colectiv nu aveau experiență pedagogică [23, ff. 5-6]. Directorul Institutului Pedagogic de Stat din Chișinău consemna o situație analogă în *Raportul despre activitatea Institutului pentru anul de învățământ 1945-1946*, specificând că „o bună parte a lectorilor superiori și a lectorilor sunt foarte tineri și au o experiență de muncă nesemnificativă în instituțiile de învățământ superior (dar și după vechimea generală în muncă). Este clar că deprinderile lor de muncă sunt foarte slab dezvoltate; or, până nu demult ei înșiși au fost studenți. Ei au nevoie de un ghidaj metodologic” [21, ff. 6-7].

Experiența pedagogică a cadrelor didactico-științifice încadrate în procesul educațional la Institutul Pedagogic din Chișinău era într-adevăr neînsemnată: 34 de persoane din cele 64 aveau o vechime în muncă de la 1 la 5 ani, 25 – de la 5 la 10 ani și o singură persoană fusese angajată în învățământ mai bine de 15 ani [28, ff. 5-9].

În celelalte școli superioare din RSS Moldovenească resursa umană avea o structură pe grupe de vechime în muncă similară celei de la Institutul Pedagogic din Chișinău, cu excepția Institutului Agricol, al cărui personal academic era structurat mai echilibrat după experiența academică, cu doar 15 angajați din 51 cu o ve-

chime în muncă de până la 5 ani [15, ff. 23-23verso]. O parte însemnată a celor angajați în școlile superioare nu aveau experiență de muncă în învățământul superior: fie erau proaspeți absolvenți de facultate sau doctorate, fie aveau vechime în muncă, dar care fusese acumulată în afara sistemului educațional, fapt ce a lăsat o amprentă nefastă și ireparabilă asupra formării profesionale a studenților din aceste instituții.

În a doua jumătate a anilor '40 majoritatea domeniilor economiei sovietice, inclusiv instituțiile de învățământ superior din Uniunea Sovietică, nu-și puteau asigura deplina completare a statelor de funcțiune cu personal calificat, astfel că autoritățile unionale nu-și onorau întotdeauna sau în deplinătate promisiunile și deciziile de a asigura școlile superioare din RSS Moldovenească cu cadre didactico-științifice.

Situația a determinat organele de stat și de partid republicane să renunțe pentru un timp anumit la „criteriile specifice” de angajare a personalului didactico-științific în instituțiile de învățământ superior, mai ales la atitudinea suspicioasă față de persoanele care și-au făcut studiile superioare în instituții din afara statului sovietic sau/și față de cei care „s-au aflat pe teritoriile ocupate” în timpul războiului. Acestea au organizat identificarea și cooptarea cadrelor autohtone, formate în perioada antebelică în școli superioare din România și din alte țări „capitaliste” din Europa, deținătoare de diplome de studii superioare, care fie au rămas în Basarabia după reocuparea ei de către sovietici, fie au fost „motivate” să se repatrieze după război și care ar fi putut presta servicii educaționale în instituțiile de învățământ superior preconizate a fi înființate sau/și restabilite. La Institutul Învățătoresc din Bălți au fost angajate în primul an de activitate 9 persoane cu studii superioare obținute la universitățile din Iași, București și Cernăuți (din totalul de 23) [14, 53-53 v.]. De asemenea, din cele 68 de persoane cooptate pentru activitate didactico-științifică la Institutul Agricol în anul universitar 1944-1945, 15 își făcuse studiile superioare la universități din Iași, București și Sorbona [15, ff. 34-37 v.].

În primii ani după crearea Universității de Stat, o categorie însemnată a resursei profesionale era alcătuită din absolvenți ai universităților românești sau europene [17, ff. 69-70], unii dintre care chiar se aflase în timpul războiului mondial pe „teritoriile ocupate” [29, f. 17] sau colaborase cu autoritățile românești revenite în Basarabia. *Raportul despre activitatea Universității pentru anul de studii 1948-1949* indică faptul că printre cele 102 cadre didactico-științifice angajate „se numără 9 persoane care au locuit în zona ocupată și 22 care au făcut studiile și au muncit peste hotare [...]” [30, ff. 7-12]. Dacă în primii ani de după război, din lipsă de personal calificat cu studii superioare în instituții sovietice, autoritățile au angajat absolvenți ai universităților europene, peste doar câțiva ani aceste persoane au fost eliberate, sub diverse motive, din posturi. Primele semne ale unei apropiate epurări a acestei categorii de angajați sunt consemnate în același Raport, autorul căruia susține că „o parte din aceste cadre didactice nu au asimilat metodologia marxist-leninistă și, nefiind pregătite din punct de vedere metodologic, nu au reușit pe parcursul anului să asigure un proces didactic la nivelul teoretico-ideologic impus” [30, ff. 7-8]. Unele cadre didactice de formație profesională europeană, bănuite de lipsă de loialitate față de puterea sovietică, au fost destituite până în anul 1950 din posturile universitare, „printre aceștia se numără: Marcenko – eliberat în martie din funcție; Ohrimenko, conferențiarul Trofimenko, conferențiarul Murzaev, lectorii Andiușenko și Volman” [24, f. 34].

Însă, „speranța” autorităților republicane rămăneau „cadrele autohtone”, mai ales cele instruite și educate în școlile superioare din RSS Moldovenească înainte și imediat după cel de-al Doilea Război Mondial, dar și „autohtonii” cu studiile obținute în instituții de învățământ superior din diferite centre universitare ale Uniunii Sovietice. „Speranța” era justificată de mai multe raționamente.

Pe de o parte, politica de personal în instituțiile de învățământ superior era determinată de specificul politicii naționale a statului sovietic în RSS Moldovenească – nevoia de cadre autohtone cu studii superioare, „educate politic” și instruite în spiritul științei sovietice, care urmau să devină „portavoce” a puterii în mediul conaționalilor și să contribuie „la victoria socialismului” într-o Basarabie aflată în imediata apropiere de statul național, de unde a fost ruptă în contextul celui de-al Doilea Război Mondial și al imperialismului sovietic.

Directorul Institutului Pedagogic din Chișinău prof. Pavlov, analizând resursele umane ale instituției pentru anul de studii 1944-1945 și consemnând că cea mai mare parte a studenților „moldoveni după naționalitate, [...] cunosc slab limba rusă (iar o mare parte nu o cunosc deloc, mai ales cei de la primii ani)”, iar Institutul are o mare nevoie „de cadre didactice care să poată preda în limba moldovenească”, semnală: „Iată de ce în fața Institutului apare problema unei necesități acute de a promova la doctorat pe cei mai competenți studenți moldoveni care vor absolvi în perioadele imediate, cu scopul de a-i pregăti să activeze în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească.[...]. Printre absolvenții din anul curent sunt tineri talentați, care dau speranțe mari că pot deveni cercetători care cunosc Moldova natală, poporul ei, limba și psihologia poporului, care dispun și de alte calități ce corespund rigorilor impuse lucrătorilor sovietici din timpurile noastre” [11, ff. 2-3].

Pe de altă parte, și școlile superioare de pe teritoriul Uniunii Sovietice suportau un deficit de resurse didactico-științifice calificate, determinat de război și toate consecințele acestuia, astfel încât autoritățile unionale recomandau insistent celor de la Chișinău să-și recruteze cadrele din rândul absolvenților instituțiilor de învățământ superior din RSS Moldovenească, iar la solicitările insistente și repetate ale responsabililor de la Chișinău de a le trimite „specialiști” manifestau reticență sau le recomandau: „Creșteți-vă singuri profesori și doctori în științe” [31, ff. 17-18].

Deja la începutul celui de-al doilea an de activitate a Institutului Pedagogic din Chișinău 4 dintre cei 30 de lectori superiori au absolvit doctoratul și au definitivat tezele pentru obținerea titlului de doctor în științe, alții 8 absolvenți de doctorat erau încă în proces de definitivare a tezelor de doctorat [21, f. 1-5], iar în anul universitar 1946-1947 „în Institut sunt încadrați 44 de absolvenți de-ai noștri, care au absolvit în anii precedenți” [28, ff. 5-9].

În anul următor de studii, *Raportul despre activitatea Institutului pedagogic de Stat din Chișinău* înregistra că „în rândul cadrelor didactice ale Institutului Pedagogic Moldovenesc sunt încadrați și 26 de absolvenți ai Institutului, care au absolvit începând cu anul 1931. Dintre aceștia, 10 au absolvit doctoratul în instituții de învățământ superior din țară și 3 dețin titlul de doctor în științe” [22, ff. 6-7]. Totuși, Institutul se confrunta cu „o serie de greutăți în procesul de completare a corpului didactic” din rândul propriilor absolvenți. În primul rând, printre absolvenții Institutului erau prea puține persoane care cunoșteau limba română și, în a-l doilea rând, explica directorul, „din lipsă de spații locative nu putem anunța concurs pentru ocuparea posturilor vacante” [22, ff. 6-7].

O parte infimă din cadrele didactice ale Institutului Agricol din Chișinău – cca 6% (3-4 persoane) erau absolvenți ai instituțiilor de învățământ din RSS Moldovenească sau preluați din alte instituții de învățământ mediu sau/și superior autohtone: de la Tehnicumul Agricol din Soroca, de la Institutul Pedagogic din Chișinău, de la fosta Direcție agricolă a administrației românești a Basarabiei [15, ff.34-37 v.]. Și Universitatea de Stat din Moldova angajase în anul academic 1946-1947 vreo 6 absolvenți ai Institutului Pedagogic Moldovenesc, unii dintre aceștia fiind cumularzi și la Institutul Pedagogic din Chișinău [17, ff. 69-70, 213-214]. Iar Institutul Învățătoresc din Bălți avea angajat în anul universitar 1945-1946 un singur absolvent al Institutului Pedagogic Moldovenesc [14, f. 53 v.].

Astfel, cel mai mare număr de „cadre crescute” angajase Institutul Pedagogic de Stat din Chișinău, situație absolut explicabilă prin tradiția mai îndelungată de pregătire a cadrelor în această instituție, înființată în vara anului 1940 (cu denumirea Institutul Pedagogic Moldovenesc de Stat). Chiar dacă a fost evacuată în anii războiului sovieto-german, această instituție și-a continuat activitatea educațională la Buguruslan. Celelalte instituții de învățământ superior, fiind înființate după război, au avut nevoie de o perioadă mai mare pentru a-și putea identifica printre propriii studenți viitoarele cadre didactice.

Recrutarea și selecția personalului academic pentru școlile superioare din RSS Moldovenească s-a realizat pornind de la nevoile cantitative și calitative de resurse umane, stabilite anual de Comitetul Unional al Școlii Superioare de pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului al URSS, care aproba anual statele de funcții ale instituțiilor de învățământ superior, stabilind numărul de angajați conform posturilor prevăzute în *Statutul școlii superioare din URSS*: profesor, șef de catedră; profesor la catedră; conferențiar, asistent, lector superior și lector. Profesorii angajați în posturi de șefi de catedre (în cazul școlilor superioare din RSS Moldovenească, unde posturile de șefi de catedre erau ocupate și de conferențieri ori chiar de lectori superiori – persoane fără grad științific) erau propuși în funcție de către directorii/rectorii instituțiilor de învățământ superior, fiind aprobați de Comisariatul Învățământului al RSS Moldovenești și confirmați în funcție de către Comitetul Unional al Școlii Superioare. Profesorii și conferențierii erau confirmați în posturi de către Comisariatul Învățământului al RSS Moldovenești la propunerea directorului/rectorului instituției, iar lectorii, asistenții și lectorii superiori erau confirmați de către directorul/rectorul instituției la propunerea șefilor de catedre [20].

În scopul completării statelor de funcții, conform cifrelor și rigorilor stabilite de Comitetul Unional al Școlii Superioare, și pentru a asigura funcționarea școlilor superioare din RSS Moldovenească, pentru a realiza misiunea învățământului superior, autoritățile republicane de stat, de partid și instituționale au identificat diferite surse de recrutare și cooptare a personalului academic: puținele cadre didactico-științifice reevacuate în RSS Moldovenească odată cu instituțiile de învățământ superior la care erau angajate au fost completate după război cu „cohortele” de „specialiști sovietici” – toți vorbitori de limbă rusă și purtători de doctrină comunistă, care au fost detașați din universități sovietice din toate colțurile Uniunii Sovietice și trimiși de autorități să construiască învățământul superior și societatea socialistă în RSS Moldovenească. Insistențele

responsabililor de la Chișinău și adresele dese „după ajutor Comitetului Central în problema cadrelor, [...] pentru că încă nu stăm pe picioarele noastre” [31, f. 28] au determinat reacții peotriva resurselor de care dispuneau responsabilii de la Moscova, aceștia recomandând instituțiilor moldovenești să-și completeze personalul academic din rândul propriilor absolvenți, pe care, de fapt, acestea încă nici nu-i aveau, fiind recent înființate. Puținii angajați dintre absolvenții instituțiilor de învățământ care au funcționat în RSS Moldovenească și înainte de războiul sovieto-german nu prea cunoșteau limba română și nu puteau acoperi necesitățile de resurse academice, autoritățile văzându-se obligate să identifice și să recruteze dintre absolvenții universităților din Iași, București, Cernăuți, Berlin, Sorbona, Viena și ai altor instituții europene cadre pentru a asigura procesul didactico-științific în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească.

Oricare ar fi fost sursa de recrutare a cadrelor și calea de pătrundere în școala superioară, la intrarea în funcție, toți angajații instituțiilor de învățământ superior, dar mai ales cei din urmă, erau selectați riguros, unele criterii fiind stabilite inclusiv în „Fișa personală de evidență a cadrelor”, care fixa, pe lângă date cu caracter personal (anul, locul nașterii, naționalitatea, originea socială, partinitatea, studiile, situația familială etc.), și informații în baza cărora „autoritățile competente” apreciau gradul de loialitate și încredere al celor angajați. Potențialul angajat trebuia „să se spovedească” „dacă a participat în mișcarea revoluționară și dacă a fost supus represiilor pentru activitate revoluționară până la Revoluția din Octombrie”, indicând cauza pentru ce a fost pedepsit, în cazul în care a fost supus represiilor, să specifice când și cine l-a pedepsit; să indice „dacă a participat în mișcarea de partizani și în activități ilegale”, „dacă a luptat în armata albgardistă sau în Armata Roșie”, „dacă a fost în prizonierat” cu indicarea condițiilor în care a fost luat în prizonierat și în care a fost eliberat, „dacă a ocupat funcții în guvernele albe”, „dacă s-a aflat pe teritoriul ocupat provizoriu de nemți în timpul Războiului pentru Apărarea Patriei și cu ce s-a ocupat în acest timp” etc.[26, ff. 69-70].

Astfel, politica de personal în învățământul superior din RSS Moldovenească a fost pusă în serviciul strategiei. Or, tocmai metodele și criteriile de identificare, selectare și angajare a personalului academic care asigura procesul didactico-științific în instituțiile de învățământ superior au determinat circumstanțele oportune proceselor de rusificare și deznaționalizare a învățământului superior și, implicit, schimbărilor importante de mentalitate și felul de a înțelege identitatea națională a populației românești din RSS Moldovenească.

Referințe:

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fond R-2991, inventar 1, dosar 2.
2. ANRM, Fond R-2991, inventar 1, dosar 8.
3. ANRM, Fond R-2991, inventar 1, dosar 10.
4. CAȘU, I. *Politica națională în Moldova Sovietică. 1944-1991*, Chișinău: Cartdidact, 2000.
5. LEVADA, Y. *L'homme soviétique ordinaire: entre le passé et l'avenir : enquête*, Paris: Presse de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1993.
6. *Советский простой человек: Опыт социального портрета на рубеже 90-х* / [А.А. Голов, А.И. Гражданкин, Л.Д. Гудков, Б.В. Дубин, Ю.А. Левада и др.; под общ. ред. Ю.А. Левады]. Москва: Мировой океан, 1993.
7. ANRM, Fond R-1933, inventar 2, dosar 2.
8. ANRM, Fond R-2991, inventar 1, dosar 7.
9. *Istoria Universității de Stat din Moldova* / Ion Eremia (coord.), Anatol Petrencu, Liliana Rotaru (et.al). Chișinău: CEP USM, 2016.
10. ȘEVČENCO, R. Restabilirea sistemului de învățământ superior în RSS Moldovenească (1944-1945). În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2008, nr.3.
11. ANRM, Fond 1961, inventar 1, dosar 6.
12. ANRM, Fond R-2991, inventar 1, dosar 4.
13. ANRM, Fond R-3059, inventar 1, dosar 1.
14. ANRM, Fond 3143, inventar 1, dosar 1.
15. ANRM, Fond R-1933, inventar 2, dosar 5.
16. ANRM, Fond 3186, inventar 1, dosar 1.
17. ANRM, Fond 3186, inventar 1, dosar 15.
18. ANRM, Fond 3186, inventar 1, dosar 3.
19. ANRM, Fond 3186, inventar 1, dosar 12.
20. Типовой устав Высшего Учебного Заведения. Утверждено Советом Народных Комиссаров Союза ССР 5 сентября 1938 г. – <http://lawru.info/dok/1938/09/05/n1194951.htm>
21. ANRM, Fond 1961, inventar 1, dosar 18.

22. ANRM, Fond 1961, inventar 1, dosar 56.
23. ANRM, Fond 3143, inventar 1, dosar 52.
24. ANRM, Fond 3186, inventar 1, dosar 66.
25. ANRM, Fond 3186, inventar 1, dosar 2.
26. Arhiva Universității de Stat din Moldova (AUSM), Fond 1, inventar 5, dosar 37.
27. ANRM, Fond 3186, inventar 1, dosar 25.
28. ANRM, Fond 1961, inventar 1, dosar 33.
29. AUSM, Fond 1, inventar 5, dosar 54.
30. ANRM, Fond 3186, inventar 1, dosar 37.
31. ANRM, Fond 3186, inventar 1, dosar 14.

Prezentat la 02.04.2017